שיעור מרן הגאון רבי אשר דייס שליט"א

הלכות מלחמה

בשמחת תורה תשפ"ד כאשר המוני בית ישראל שמחים בשמחת התורה שמחה עילאה, פגעה בנו מדת הדין ואויבינו בנפש פלשו לארץ קדשינו, וטבחו ורצחו באכזריות נוראה ויותר מאלף איש אנשים נשים וטף נרצחו ונשחטו והומתו במיתות משונות ע"י רוצחים שפלים, גוי עז פנים אשר לא ישא פני זקן ונער לא יחון הי"ד. ושבר על שבר הושברנו כאשר מאות נחטפו מבתיהם ונשבו בידי האוייב.

ועם ישראל קם כארי וכלביא התנשא להשיב מלחמה השערה, ורבבות אלפי ישראל הרבו בתורה, בתפילה, בתשובה ובצדקה להעביר את רוע הגזירה.

וכעת נדון בשאלות בהלכות מלחמה.

א. האם מותר להרעיב עיר של האוייב שצרים עליה

הנה במסגרת מלחמה זו, צבא ישראל הטיל מצור על כל שטח האוייב בעזה ומנע מהם חשמל, מזון ומים, ונשאלתי האם מותר לנהוג כן, והלא כתיב בפרשת שופטים (דברים כ' י):

"כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום".

ובספרי (שם פיסקא קצ"ט) אמרו:

"להלחם עליה, ולא להרעיבה ולא להצמיאה ולא להמיתה מיתת תחלואים".

הרי דכאשר צרים על עיר של אויב אסור להרעיבה ולהצמיאה ולגרום לה מחלה, ויתירה מזו כתב הרמב"ם (הל' מלכים פ"ו ה"ז) דאסור לתקוף את העיר מארבעת רוחותיה אלא יש להשאיר רוח אחד פתוחה ולאפשר לכל מי שרוצה למלט את נפשו לצאת.

ואשיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.

אכן אמת הדבר שכך כתוב בספרי, אך לכאורה יש סתירה בדברי הספרי, דהלא כתב רש"י (שם פסוק י"ב):

"וצרת עליה - אף להרעיבה ולהצמיאה ולהמיתה מיתת תחלואים".

ואף הלכה זו מקורה בספרי (שם פיסקא ר').

ואם אכן יש בזה סתירה בדברי הספרי, יש ללמוד מדברי רש"י שהתעלם מדברי הספרי בפסוק י' שאסור להרעיבה ולהצמיאה ולא הביא אלא את הכתוב בספרי בפסוק י"ב להיתרא שכך נקטינן להלכה דמותר אף להרעיבה ולהצמיאה ולהמיתה מיתת תחלואים.

אך באמת נראה שאין בזה סתירה כלל, והדברים מפורשים בפשטותם לפי הסדר בכתובים, דהנה כך כתוב בתורה (שם פסוק י' - י"ב):

"כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום. והיה אם שלום תענך ופתחה לך והיה כל העם הנמצא בה יהיו לך למס ועבדוך. ואם לא תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה וצרת עליה".

הרי שתחילה צריך לקרוא ליושבי העיר לשלום, ובשלב הזה כאשר עדיין לא נלחמים באוייב אלא צרים עליו קוראים לו לשלום אסור להרעיבה ולהצמיאה, ויש אף לאפשר לכל הרוצה להמלט ולברוח מן העיר, אך אם לא יבחרו בשלום אלא במלחמה, יש להשמידם, ומותר אף להרעיבם ולהצמיאם ולהמיתה מות תחלואים, ונראה שבשלב זה מותר אף לתקיפה בארבעת רוחותיה.

וא"כ בנידון דידן שהאוייב האכזרי לא רק תקף את ישראל ונלחם בו אלא חטף רבים לשבי, פשוט שמותר להקיפו מכל צד למנוע מן האוייב לברוח, ולהוציא ולהבריח את אחינו הנתונים בצרה ובשביה, ולהכניס כלי נשק, ומותר אף להרעיבו ולהמיתו מיתת תחלואים, וכל זה ברור ופשוט.

ובכל עיקר ההלכה שעשיית מצור על ערי האוייב צריך להשאיר מקום לברוח ולהימלט הקשה הרמב"ן (מצוה ה' משכחת הרב במצ"ע) למה השמיט הרמב"ם מצוה זו ממנין מצוות העשה.

והיטב אשר כתב בזה במגילת אסתר שלדעת הרמב"ם אין זה אלא אחד מדיני המלחמה ופרטי מצות המלחמה ולא מצוה בפני עצמה, ומשו"כ לא מנה הרמב"ם הלכה זה בהדי פרטי המצוה בריש הלכות מלכים ומלחמות במשנה תורה.

ובאמת כך מסתבר, דכבר כתבתי במק"א דאין בכלל מנין המצוות אלא ציווים מפורשים, ולא מה שלמדנו מדברי התורה במה שלא בא בדרך ציווי, והרי הלכה זו לא למדנו אלא מפי השמועה במה שכתוב (במדבר ל"א ז') "ויצבאו על מדין כאשר צוה ה' את משה", וכיון שלא באו הדברים בדרך ציווי אין זה מצות עשה אלא הלכה מסויימת.

ומ"מ נראה דגם הלכה זו כהא שאסור להרעיבם, לא נאמרה אלא כשצרים על עיר לפני שנלחמים עמה, אבל אם סירבו להשלים עם ישראל, וק"ו אם התחילו להלחם בנו מותר לסגור עליהם מכל צד כדי להשמידם, כמבואר.

ב. הפלגה ומצור ג' ימים קודם השבת

איתא בגמ' שבת (י"ט ע"א):

"ת"ר, אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם לשבת, במה דברים אמורים לדבר הרשות אבל לדבר מצוה שפיר דמי, ופוסק עמו על מנת לשבות ואינו שובת דברי רבי, רשב"ג אומר אינו צריך. ומצור לצידון אפילו בע"ש מותר. ת"ר אין צרין על עיירות של נכרים פחות מג' ימים קודם לשבת, ואם התחילו אין מפסיקין, וכן היה שמאי אומר, 'עד רדתה', אפילו בשבת".

ויש לעיין אם שתי הלכות אלו, דין הפלגה בספינה, ודין המצור על עיירות האויב, יסודן אחד. וג' דרכים נאמרו בראשונים בסוגיא זו, ונבאר:

א. שיטת הרי"ף (שם ז' ע"ב מדפי הרי"ף) והרמב"ם (הלכות שבת פ"ל ה"ג) דמשום עונג שבת נגעו בזה, וטעם אחד לשתי הלכות אלו, דדרך המפליגים בים הגדול שבימים הראשונים יפלו למשכב ולצער,

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' משה בן מזה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנם ידידנו עוז הר"ר דוד הגר הי"ר לוס אנג'לס

וכמו"כ דרך אנשי המלחמה לצאת מבוהלים ודחופים בתחילת ימי מצור ומלחמה, ומשום הכי אמרו שאין מפליגין בספינה ואין צרין על עיירות של נכרים פחות מג' ימים לפני השבת, כדי שתתיישב דעתם והרגשתם לפני השבת.

וז"ל הרמב"ם שם:

"אין צרין על עיירות של עובדי כוכבים ומזלות פחות משלשה ימים קודם השבת, כדי שתתישב דעת אנשי המלחמה עליהן ולא יהיו מבוהלים וטרודים בשבת. אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם השבת, כדי שתתישב דעתו עליו קודם השבת ולא יצטער יותר מדאי".

ב. בעל המאור (שם ז' ע"א מדפי הרי"ף) מסכמת לדעתם דשתי הלכות אלו ענין אחד הם, אך מטעם אחר ומשום קדושת השבת נגעו בהן, דאסור לאדם להיראות כמתנה לחלל את השבת, ואף שכאשר יצטרכו לחלל את השבת יעשו כן בהיתר משום פקוח נפש, ולכן אם יפליג בספינה או יטילו מצור על העיר פחות מג' ימים לפני השבת, הרי הוא נראה כמתנה לכתחילה לחלל את השבת, וחכמים אסרו לעשות כן.

וז"ל המאור:

"ולי נראה טעם אחר בין בזו בין במה שאמרו אין צרין על עיירות של נכרים, דכולהו מקום סכנה הוא, וכל שלשה ימים קודם לשבת קמי שבתא מקרי ונראה כמתנה לדחות את השבת מפני שאין דבר שעומד בפני פקוח נפש. והוא הדין להפריש במדברות וכל מקום סכנה שאדם עתיד לחלל בו את השבת".

ג. המאירי (שם י"ט ע"א) הביא בהא דאין מפליגין את כל השיטות וגם את שיטת הרי"ף והרמב"ם, ואת הא דאין צרין על עיירות של נכרים הוא פירש משום חילול שבת. ונראה דס"ל דשאני הא דאין מפליגין דאין ודאות שיצטרך לחלל את השבת, ומשום כך לא מסתבר שאסרו משום חילול שבת, מהטלת מצור על העיר שודאי יצטרכו לחלל שבת.

ובשיטת הרי"ף והרמב"ם נראה לכאורה דלא ס"ל כלל דיש איסור בנראה כמתנה לחלל את השבת. אך אפשר שמודים הם שיש להימנע מיצירת מצב בו יצטרכו לחלל את השבת משום פקו"נ [וכדברי הבעה"מ בשבת (פרק ר"א דמילה) בתינוק דאשתפוך חמימיה, ואכמ"ל], אלא דשאני הפלגה בספינה שאין זה ודאי שיצטרכו לחלל שבת, ושאני מצור ומלחמה שהם צורך העם והכרחו, ואכמ"ל.

ג. לצורך מה הותר לחלל את השבת במלחמה

והנה צ"ב בדברי שמאי הזקן שלמד מקרא ד"עד רדתה" דאפילו בשבת, דממ"נ - אם מיירי בפקוח נפש למה לי קרא והלא פקו"נ דוחה שבת בכל מקום, ואם אין פקו"נ למה מותר לחלל את השבת.

ולכאורה היה נראה לומר, דבאמת מסברא ידענו דמלחמה דוחה שבת משום פקו"נ, ולא הביאו מן הפסוק אלא רמז וסמך בעלמא. אך בדברי הרמב"ם מוכח דאין זה סמך בעלמא, דהנה בשתי מקומות כתב הרמב"ם הלכה זו, בהלכות שבת (פ"ב הלכה כ"ה) כתב:

"צרין על עיירות העובדי כוכבים ומזלות שלשה ימים קודם לשבת, ועושין עמהם מלחמה בכל יום ויום ואפילו בשבת עד שכובשין אותה ואע"פ שהיא מלחמת הרשות. מפי השמועה למדו "עד רדתה" ואפילו בשבת, ואין צריך לומר במלחמת מצוה. ולא כבש יהושע את יריחו אלא בשבת".

ובהלכות מלכים (פ"ו הלכה י"א) כתב:

"צרין על עיירות של עכו"ם שלשה ימים קודם השבת, ועושין עמהם מלחמה בכל יום ויום ואפילו בשבת, שנאמר "עד רדתה" אפילו בשבת, בין מלחמת מצוה בין מלחמת רשות".

הרי לן מדבריו שמדובר בדרשה גמורה או דהוי הלכה למשה מסיני, ושוב צ"ב במה מיירי ומאי קמ"ל.

ונראה דדברי הרמב"ם בהלכות אלו מושתתים על דברי הירושלמי בשבת (פ"א ה"ח, י"ג ע"א):

"אין מקיפין על עיר של עכו"ם פחות מג' ימים קודם לשבת, הדא תימר במלחמת הרשות אבל במלחמת חובה אפילו בשבת, שכן מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת, דכתיב "כה תעשה ששת ימים", וכתיב "וביום השביעי תסובו את העיר שבע פעמים", וכתיב 'עד רדתה' אפילו בשבת".

הרי לן בדברי הירושלמי שלמדו מיהושע בן נון שכבש את יריחו בשבת וכדברי הרמב"ם ומדרשה זו ד"עד רדתה". אך במה שחילקו בירושלמי בין מלחמת הרשות למלחמת מצוה, בזה פסק הרמב"ם כדברי הבבלי שלא חילקו בכך, ודו"ק בזה.

ובגוף הלכה זו דאם התחילו אין מפסיקין ומה שדרשו "עד רדתה" שמותר לעשות מלחמה בשבת, דקדקתי שנחלקו בענין זה שני אבות העולם הריב"ש והרדב"ז.

דהנה כתב הרמב"ם בהלכות מלכים (פ"ח ה"א):

"חלוצי צבא כשיכנסו בגבול העכו"ם ויכבשום וישבו מהן, מותר להם לאכול נבלות וטרפות ובשר חזיר. וכיוצא בו אם ירעב ולא מצא מה יאכל אלא מאכלות אלו האסורים, וכן שותה יין נסך. מפי השמועה למדו "ובתים מלאים כל טוב" ערפי חזירין וכיוצא בהן".

ותמה שם הרדב"ז, דאם רעבים הם ואין להם מה שיאכלו הוי פקו"נ, ומה הרבותא שהותר להם לאכול מאכלות אסורות. וכתב ליישב:

"ונ"ל ליישב דברי רבינו, דלעולם במלחמת שאר העמים איירי, ולא איירי שהם מסוכנים אצל הרעב, אלא שאינם צריכים לטרוח לבקש מאכל היתר, כיון שנכנסו לגבול העמים אם ילכו לבקש מאכל היתר יקומו עליהם העמים. ודמיא להא דאמרינן 'צרין על עיירות של העמים ואפילו בשבת', אבל קודם שיכנסו לגבול הרי הם ככל אדם".

ונראה ביאור דבריו, דבתורת המלחמה נתחדשה הלכה דחוששין לכל חשש פקו"נ אף הרחוק ביותר, ואף שבדרך הטבע אין כאן סכנה מיידית דאין הם בסכנת רעב, מ"מ התירה להם תורה מאכלות אסורות משום החשש שאם יטרחו לחפש אוכל יקומו עליהם אויבים. ובדרך זו פירש הרדב"ז אף הא דמותר לעשות מלחמה בשבת אם התחילו, ואף אם נראה לפי דרך הטבע דיש בידנו לגבור על האויב אף אם יפסיקו את המלחמה בשבת, מ"מ התורה התירה להילחם בשבת אם התחילו, מחשש רחוק שהאויב יחליף כח ויקום עלינו להרגנו.

אך בשו"ת הריב"ש (סימן ק"א) כתב:

"וההיא דאין צרין... אבל יש בה היתר אחד מיוחד, שאם התחילו אין מפסיקין **ומחללין את השבת לכל צרכי המצור ואפילו שלא מפני הסכנה**, כמו שבא הקבלה 'עד רדתה ואפילו בשבת'".

הרי לן לשיטתו דההיתר לחלל את השבת שלא מפני הסכנה הוא, אלא הלכה למשה מסיני שמחללין את השבת **לכל צרכי המצור**.

וכך כתב השפת אמת בשבת (שם) בשם שיירי כנה"ג (או"ח סי' רמ"ט אות א'):

"ונראה דודאי לא מיירי בדאיכא סכנה דא"כ למה לי קרא, וע"כ צ"ל דמיירי היכי שידנו תקיפה אלא שע"י ההפסק בשבת יתבטל הכיבוש ואתי קרא לומר **דכיבוש דוחה שבת**".

והנה במנחת אשר שבת (סימן פ"ז) וכן במנח"א שמות (סימן נ') דנתי בדברי המגיד משנה בהלכות שבת (פ"ב הי"ד) דחולה שיש בו סכנה עושין לו כל צרכיו אפילו דברים שאין במניעתן סכנה. והבאתי שם שרבים מן האחרונים הבינו דהותרה שבת אצל חולה שיש בו סכנה וכמו שמצינו במק"א: "כיון שהותרה הותרה".

וכתבתי את הנלענ"ד, דאין כונת הדברים דהותרה שבת אף

שאין בו סכנה, אלא דבכל צרכי החולה **חיישינן לסכנה,** דלעולם יש לחשוש לגבי חולה שיש בו סכנה בכל צער ועוגמת נפש העלולים להטות אותו לסכנה, ו"יתובי דעתא" מתירה חילול שבת, עי"ש מה שהארכתי בזה.

ונמצא לדברינו כי כעין שני דרכי הבנה שיש בדברי המ"מ לגבי חולה שיש בו סכנה, אם התחדש שמותר לחלל עליו את השבת אף במה שאין בו מן הסכנה, או דנקטינן דכל דבר בכלל הסכנה הוא, כך נחלקו הריב"ש והרדב"ז בתורת המלחמה בביאור מה שאמרו "עד רדתה ואפילו בשבת", האם הותרה השבת אף במה שאין בו סכנה כהבנת הריב"ש, או שמא כל צרכי המלחמה בכלל פקו"נ הם הבנת הרדב"ז, ודו"ק.

ובכל עיקר שיטת הרמב"ם דלא הותר להם מאכלות אסורות אלא אם רעבו ואין להם מה לאכול, חולק עליו הרמב"ן בפר' ואתחנן (דברים ו' י') וכתב: "ואין זה נכון, שלא בשביל פקוח נפש או רעבון בלבד הותר בשעת מלחמה, אלא לאחר שכבשו הערים הגדולות והטובות וישבו בהן התיר להם שלל אויביהם".

הרי לן לשיטתו דזה גדר הותרה ולא משום פיקוח נפש, וכשיטת הריב"ש והשפת אמת לגבי חילול שבת במלחמה, אך מדברי הרמב"ן אין ללמוד הלכות שבת מהלכות מאכלות אסורות ולאו בחדא מחתא מחתינן להו.

ועוד כתב הרמב"ן שם דלא ניתנה הלכה זו אלא בכיבוש ארץ ישראל ולא בשאר חלוצי צבא, עי"ש.

ד. כיבוש יריחו

אמנם נתקשיתי בדברי הירושלמי במסכת מועד קטן (פ"ב ה"ד, י' ע"ב):

"ריב"ל שאל לרשב"ל, מהו ליקח בתים מן העכו"ם, א"ל אימת רבי שאל בשבת ותני בשבת מותר. כיצד הוא עושה, מראה לו כיסין של דינרין והעכו"ם חותם ומעלה לארכיים, שכן מצאנו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת, דכתיב 'כה תעשה ששת ימים' וכתיב 'וביום השביעי תסובו את העיר שבע פעמים', וכתיב 'עד רדתה' אפילו בשבת".

הרי שכאן פירשו את כיבוש יריחו בשבת משום מצוות יישוב ארץ ישראל ולמדו ממנו דהתירו אמירה לנכרי כדי לקנות בית מן הנכרים בארץ ישראל, ולעומת זאת בדברי הירושלמי בשבת הנ"ל מבואר דהוכיחו מכיבוש יריחו דבמלחמת מצוה מותר לפתוח אף בשבת. ואין לומר דהיינו משום יישוב הארץ, דהלא כתב הרמב"ם בהלכות מלכים (פ"ה ה"א) דאף הצלת ישראל מיד אויב מלחמת מצוה היא, ואף שאין לזה ענין לישוב ארץ ישראל.

אך ביותר תמוה מה שהביאו שם במועד קטן מקרא ד"עד רדתה" אפילו בשבת לגבי קנין בית מעכו"ם בארץ ישראל, והלא פסוק זה מדבר במלחמת הרשות, וע"כ דלא מיירי בכיבוש ארץ ישראל.

ומשום גודל התימה לכאורה צ"ל דאגב גררא דנקטו הא דיריחו נקטו נמי הא ד"עד רדתה" אף שאינו ענין לכאן, וכיוצא בדבר מצינו הרבה בדברי הירושלמי.

והנה מבואר בירושלמי דלמדו מכיבוש יריחו בשבת דבמלחמת מצוה פותחין אפילו בשבת. וברמב"ם מבואר דלמדו מזה דאם התחילו אינם מפסיקים. אמנם בספר אמונות ודעות לרס"ג (מאמר שלישי פרק ט') כתב דאין לתמוה מכיבוש יריחו איך הותר להם חילול שבת, דלא היה שם אלא תקיעת שופר והקפת העיר שאין בהם מלאכה דאורייתא, עי"ש.

ולא הבנתי את דבריו, הלא החרימו את כל יושבי העיר ושרפוה באש כמבואר בספר יהושע (פרק ו' פסוקים כ"א, כ"ד). ולכאורה צריך לומר דנקט הרס"ג דיום השביעי לכיבוש יריחו שבו החרימו ושרפו באש, לא חל בשבת אלא אחד מששת ימי ההקפה היה בשבת.

אך בירושלמי שם מבואר שיום השביעי שבו נפלו החומות ונכבשה העיר הוא שהיה בשבת, וכ"ה במדרש רבה (פרשת נשא פרשה י"ד סי' א') ובתנחומא (שם סימן ל"א).

אמנם במד"ר (פרשת מסעי פרשה כ"ג סי' ו') איתא כנ"ל דיום השביעי חל בשבת, אבל היה זה דבר חידוש, דז"ל:

"בשבת נכבשה חומת העיר, דבר זה עשה יהושע מדעתו והסכים הקב"ה על ידו, אמר יהושע השבת קודש כו' וכל מה שכבשנו יהיה קודש, יבא הקודש וידחה את הקודש".

ולפי זה אין ללמוד מכאן הלכה לדורות, ואין זה אלא חידוש שהתחדש במלחמת יהושע שבו הקדישו לה' את שלל המלחמה.

ועיין עוד ברד"ק (יהושע פרק ו פסוק י"א):

"כך קיבלו חז"ל כי ביום ז' שנלכדה יריחו יום שבת היה, ואע"פ שהרגו ושרפו בשבת, מי שציוה על השבת ציוה לחלל את השבת בכבישת יריחו וכן בשאר עיירות שהיו ישראל צרים עליהם, ואמרו בקבלה עד רדתה אפילו בשבת וכמו שצוה ג"כ להעלות עולות בשבת".

ומשמע מדבריו שבמלחמת יהושע הותרה שבת כמו קרבנות צבור שהותרו בשבת, ודבריו הם בית אב לדברי הריב"ש והשפ"א, ודו"ק בכל זה כי קצרתי.

✦ דברי אגדה ✦

דברי חיזוק בימי הזעם שלהי תשרי תשפ"ד

[נאמר באסרו חג תשפ"ד]

אחי ורעי, האהובי והיקרים, עבר יום אחד, והיום הזה שמחת תורה תשפ"ד, היום הזה שהמוני בית ישראל דבקים בהקב"ה ושמחים בשמחת התורה, שרים ורוקדים, מכרכרים ומפזפזים באהבת הא-ל ודוקא ביום הנשגב הזה מדת הדין פגעה בנו, והלב מתפלץ, מאות רבות של משפחות שבורות ורצוצות ומיוסרות, מאות רבות של יהודים יקרים, אבות ובנים, אחים ואחיות, שלא יחזרו הביתה עוד, יום שייזכר כיום מר ונמהר, ואנחנו חייבים להרגיש בצערם, הרמב"ם כותב פ"ג מהל' תשובה הי"א "הפורש מדרכי צבור ואף על פי שלא עבר עבירות אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה מצות בכללן **ולא נכנס בצרתן ולא מתענה בתעניתן** ... אין לו חלק לעולם הבא". ואיך אפשר שלא להרגיש את הכאב העצום ואת הצער הנורא.

אנשים רוצים להתחזק, רוצים לדעת במה צריך להתחזק, מה יש לי לומר?

א. קודם כל צריכים להתחזק באמונה ובטחון, קשה, קשה לראות, קשה לשמוע, כותב רבינו הרמב"ן בהקדמה לפירושו על ספר איוב: "ויש דבר מכאיב הלבבות ומדאיב המחשבות, ממנו לבדו נמשכו רבים בכל הדורות לכפירה גמורה, והוא הראות בעולם משפט מעוקל, וצדיק ורע לו רשע וטוב לו, כי יאמרו מדוע דרך פלוני ופלוני צלחה, ולמה פלוני ופלוני שיראו צדיקים אבדו". ומשמע מדבריו שענין זה יותר ממה שהוא מדאיב המחשבות הוא מכאיב הלבבות. אנחנו לא מבינים דרכיו של הקב"ה ואנחנו צריכים להתחזק באמונה ובטחון.

בברכות דף ז' ע"א דרשו את הפסוק שאמר משה רבינו להקב"ה "הודעני נא את דרכיך", משה רבינו ביקש לידע צדיק ורע לו רשע וטוב לו, ונחלקו שם רבי מאיר ורבי יוסי אם נענה משה אם לא, ולפי רבי מאיר גם משה רבינו לא זכה להבין את התעלומה של צדיק ורע לו.

מכאיב הלבבות ומדאיב המחשבות, אבל צריכים לדעת שהקב"ה תמיד עמנו ותמיד אוהב אותנו, אהבה שכלל אין בידינו להבינה ולפרשה.

אני בן לניצולי שואה, גם אבי מורי וגם אמי מורתי ע"ה איבדו כמעט את כל המשפחות שלהם, הורים, סבים וסבתות, רוב אחים ואחיות, והם התחזקו, ואני תלמיד של מו"ר הגה"ק הדברי יציב מצאנז קלויזנבורג זצוק"ל ושמעתי ממנו פעם בשיחה אישית, הלא הוא איבד את אשתו ושיכל את אחד עשר ילדיו ונשאר כערער בערבה, והוא אמר לי "מעולם לא הרהרתי אחר מידותיו של הקב"ה". זאת מדרגה נשגבה, הוא היה אומר [גם את זה שמעתי ממנו הרבה פעמים], כשקוראים קריאת שמע "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד", אדם מכסה את עיניו, לפי פשטות הדברים, איך שמוסבר בשו"ע (סימן ס"א סעיף ה') כדי שלא יסתכל בדברים אחרים שמפריעים לו לכוין, אבל לכאורה אי משום הא היה מספיק שיעצום את עיניו, המעשה שהוא נוטל את ידו ושם אותו על עיניו יש בה משהו מעבר לכך, אנחנו רוצים להראות בזה משהו.

אמר מו"ר הקדוש, לפעמים אנו זוכים למדת הרחמים, שם הוי"ה הינו השם של מדת הרחמים, אבל לפעמים מדת הדין פוגעת בנו, אלקים זה השם של מדת הדין, אדם מכסה את עיניו בידו, ובזה הוא מכריז, לא חשוב לנו מה אנו רואים, מכסים את העינים, מאמינים ומשתדלים להרגיש - "ה' אלוקינו ה' אחד", גם הוי"ה - מדת הרחמים, וגם אלוקינו - מדת הדין, ה' אחד - הכל רחמים. זה התפקיד שלנו וזה הנסיון שלנו, להתחזק באמונה ובטחון, כל הכאב, הכאב הבלתי נסבל, להרגיש בלבנו שה' אוהב אותנו. לעתיד לבא נבין, נבין יותר, כל מה שעבר עלינו בגלות.

ב. בזמן מלחמה צריכים אחדות, וזה בנפשנו, מצינו בויקרא רבה (פרשת אמור פרשה כ"ו סימן ב'):

"רבי יוסי ממלחיא ורבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמרו מצינו תינוקות בימי דוד עד שלא טעמו טעם חטא היו יודעין לדרוש את התורה מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור... יוצאין למלחמה ונופלין אלא ע"י שהיו בהם דלטורין [בעלי לשון הרע] היו נופלין... אבל דורו של אחאב כלן עובדי עבודת כוכבים היו וע"י שלא היו בהן דילטורין היו יוצאין למלחמה ונוצחין".

בזמירות לסעודה שלישית אנו אומרים: "שהשלום שלו ישים עלינו ברכה ושלום משמאל ומימין על ישראל שלום, הרחמן הוא יברך את עמו בשלום", צריכים לשים את כל המחלוקות בצד, להתאחד, לחזק זה את זה, "איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק".

ג. להרבות בתפילה, בפרט באמירת תהילים, אצלנו בבית הכנסת אומרים ג' פרקי תהלים אחרי כל תפילה פסוק בפסוק, אין סגולה יותר גדולה מאשר אמירת תהלים, לכל דבר, ובפרט כאשר צריך לעורר רחמי שמים.

ד. להתחזק בתלמוד תורה, לא יתכן שכאשר יש בחורים צעירים יוצאים לקרב ועלולים ליהרג, שאחרים יתבטלו, אנחנו צריכים ללחום את מלחמתה של תורה, כדי לתת כח אלה שנלחמים בחרב, "עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלם, מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה, שערי ירושלם שהיו עוסקים בתורה" (מכות דף י' ע"א).

כל בחור שיושב ולומד בימים אלה בהתמדה, בשקידה, בעיון, בשמחה נותן כח לאלה שעומדים בקרב, שניהם ביחד, ובזכות תלמוד תורה בני ישראל עומדים במלחמה.

אנחנו מאמינים בכח התורה, ולכן צריכים לחזור לישיבות, לחזור לכבוש ספסלי דבי מדרשא.

במגילה דף ג' ע"א אמרו חז"ל שבימי מלחמת יהושע הופיע שר צבא ה' לפני יהושע והוכיחו על פניו. "אמר לו אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה אמר לו על איזה מהן באת אמר לו על עתה באתי, מיד וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק אמר רבי יוחנן מלמד שלן בעומקה של הלכה".

ולכאורה יפלא, והלא שעת מלחמה היתה זו, ותשושים היו מן המלחמה, ועוד דהלא מלחמת מצוה היתה זו והעוסק במצוה פטור מן המצוה, (כמבואר בסוטה מ"ב) וא"כ מה התרעומת על יהושע בן נון שחיילי ישראל לא עסקו בתורה בלילה.

ונראה בזה, דהנה מצינו בדברי חז"ל שעמידת ישראל במלחמה בזכות התורה היא, דכן אמרו חז"ל "מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה, שערי ירושלם שהיו עוסקים בתורה" (מכות דף י' ע"א). וכן אמרו בתנא דבי אליהו רבא פ"י "אשרי מי שמתחדש ד"ת על פיו וכל מי שמתחדש דברי תורה על פיו דומה כמי שמשמיעין אותו מן השמים ואומר לו כך אמר הקב"ה בני בנה לי בית המדרש ששכר גדול שיש לי באוצרי שלך היא **ובשבילך אני מציל את ישראל** שנאמר אח"כ יבחר אלקים חדשים אז לחם שערים מגן אם יראה ורומח בארבעים אלף בישראל מכאן אמרו ארבעים אלפים מישראל שנתקבצו יחד ויצאו למלחמה ויש ביניהם זוג אחד תלמידי חכמים דומה להם כאילו אחזו מגן ותריס וחרב פיפיות בידם לכך נאמר מגן אם יראה ורומח בארבעים אלף בישראל".

(וכעי"ז בבעל הטורים דברים א' ג' "אם יהיה ת"ח אחד בין ארבעים אלף לא צריך לא רמח ולא מגן כי הת"ח מגן עליהם מאויביהם" עי"ש).

הרי לן דתלמוד תורה ועמלה, הן המה סגולה בדוקה לנצחון במלחמה ולמפלת האויב.

והנה בתורת המלחמה ידוע, שדרכי המאבק שנים הם, כח תוקף, וכח מגן, אנשי החיל מלומדי המלחמה עליהם להגן על העם היושב בעיר ובכפר, מאידך עליהם לתקוף את האויב במחנים ובמבצרים להכניעו ולשבור את כחו, המגן והרומח שנים הם, מגן להגן על הלוחם, ורומח לתקוף את האויב.

וכנגד שני אלה סגולת התורה אף היא כפולה, וכדברי הכתוב "מגן אם יראה, ורומח בארבעים אלף בישראל". המקשן והתרצן, זה שמקשה תוקף וזה שמתרץ מגן, הן הם המגן והרומח במלחמתה של תורה ורק ע"י שניהם ד"ת מתחדשים ומתלבנים. וזה שמצינו (ב"מ פ"ה) שביכה רבי יוחנן את ריש לקיש שהיה מקשה "כ"ד קושיתא והוי מפריקנא כ"ד פירוקא וממילא רווחא שמעתתא" כך היא דרכה של תורה רק ע"י פלפולא דאורייתא הקושיות והתירוצים תיובתא ופירוקא, המגן והרומח, מתחדשים דברי תורה.

המגן והרומח כרוכים ירדו מן השמים, והצלחת שניהם בתורה תליא, באותן הזוגות של תלמידי חכמים המקשים ומתרצים תיובתא ופירוקא וממילא רווחא שמעתתא, ובאלה שדברי תורה מתחדשים על ידם, תלוי נצחון מלחמות ישראל.

אני רוצה גם לשלוח ברכה מן המקום הזה, לכל אנשי כוחות הבטחון, על כל ענפיהם, שכולם יחזרו הביתה לשלום לחיק משפחותיהם, וכמו כן אנשי הצלה שגם הם מחרפים את נפשם, ויש מהם מאנשי הצלה ומכבי אש שנהרגו ונפצעו, אנחנו מתפללים בשביל כולכם, גם כוחות הבטחון וכל הנלווה עליהם, שהקב"ה ישמור ויגן ויציל.

שהקב"ה יתן מפלה לכל אויבי ישראל, עוצו עצה ותופר, דברו דבר ולא יקום כי עמנו קל, שהקב"ה ירחם עלינו וישלח משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

[נכתב ע"י אחד השומעים]

הפקה: 'ואנוהו' 05331.05646

© כל הזכויות שמורות למכון מנחת אשר, ת.ד. 23170, ירושלים. | דוא"ל: info@minchasasher.com
לקבלת הגליון מדי שבוע ניתן לפנות למייל הנ"ל | ניתן להאזין לשיעורי מרן הרב שליט"א בטלפון: 03-6171007